

kronikk

Skriv til Dagbladet,
Kulturredaksjonen,
Pb 1184 Sentrum
0107 Oslo

Faks 22 31 05 00
E-postadresse:
Kronikk@dagbladet.no

Ishavsrose i blomstring

Karsten Alnæs
forfatter

Tromsø-historien om vårt hundreår er et fascinerende titteskap også for folk utenfor Tromsø.

Et studium av Tromsøs historie i de siste hundre år må være en yndlingsbeskjeftigelse for historikere med sans for dynamikk. Ikke bare har folketallet nesten tidoblet seg, byen har også utvidet sine grenser, blitt universitetsby og kultursentrum, fotballby og arnested for samisk kultur.

Frå rundt århundreskiftet å være en nesten handling idyll med fargerike trehus, har huskylingen langs sjøen blitt en funksjonalistisk parade i glass, betong og trafikk. Særlig har endringene etter kommunesammenslåingen i 1964 vært dynamisk, bygdene og fjordene er trukket inn mot byen. Veier, flyruter og hurtigbåter har ført alle stier til øya, og tromsøidentiteten er blitt mer inkluderende enn kanskje noen andre steder i landet.

Nå var byen allerede ved århundreskiftet et sentrum, med lærerskole, latinskole, sjømannsskole, sykehus, banker, aviser og museum. Alt den gang var byen sterkt avhengig av fisken og kjent for sin åpenhet. Også da vendte byen sine øyne og sitt hjerte mot polarstrøkene. Men byen var likevel et annet sted på jorda mot hva den er i dag.

Dersom det skal reises noen innvending mot de to siste bind av Tromsøhistorien, må det være at de lange utviklingslinjene gjennom hundreåret ikke er tilstrekkelig tydeliggjort. Forfatterne har foretatt dyddykk på de fleste felter, og kommer opp med interessante funn og relevante observasjoner, men konturene har lett for å gå tapt i enkelthetene.

Dette er på den andre siden resultatet av et valg, som gjør Tromsø-historien til en levende fortelling om menneskers livsvilkår, yrkesliv og skjebne. Om deres hverdagsliv og hverdagssorger. En vrimmel av enkeltmennesker trer fram:

Kjølesversken Beret Kristiansen, skofabrikanten Johan Lind, avisutgiveren Jenny Garfjell og gutta i Melody Boys, et av byens to ledende jazzorkestre som i 1928 hadde ikke mindre enn 81 spillejobber. Dagboka er bevart. Dagens svingende Tromsø-artister har tøffe forjængerne.

Det er ikke uvanlig at yngre historikere skildrer underholdning, nattelev, musik og populærkultur, og forfatterne av Tromsø-historien er intet unntak. Likevel spiller selvfølgelig emner som ishavsfangst og lange trettiår en langt større rolle også her.

Ishavsfangsten var da også betydelig både for byens økonomi og dens selv-
bilde helt fram til 1960. I 1918 fantes det
hele 95 ishavsskuter i Tromsø, det var
hele 40 prosent av flåten på landsbasis!
Tromsø beholdt og trygget med andre
ord den posisjonen byen hadde skaffet
seg i forrige århundre som landets le-
dende ishavsbv.

Pål Christensen, som skriver historien fra århundreskiftet til krigen, er fiskerihistoriker og vektlegger naturlig

KJELL LINDBERGS omslag fra bindet «Ishavsfolk, arbeidsfolk og fintfolk» som omhandler perioden fra 1900 til 1945.

nok ishavsfangsten. Og han betoner de samfunnsmessige og økonomiske følger, slik en god historiker bør gjøre. Samtidig forteller han livlig om fangstfolkene, uten at han gjør bare blod og spenning ut av det.

Christensens drøfting av de reelle tall bak arbeidsløsheten i byen i mellomkrigstida er forresten et fint lite kurs i kildekritikk. Underregistreringen på arbeidskontoret var en grad som får Christensen til å trekke den konklusjon at den virkelige arbeidsløsheten blant menn lå på ca. 17 prosent.

Ifølge avisinnlegg
 og uttalelser fra poli-
 tisk hold var de ar-
 beidsløse vesentlig
 innflyttere fra lands-
 bygda, eller «arbeids-
 sky innflyttere fra di-
 striktene» som sei-
 ne Venstre-ordførere

Christensen kan ut fra statistisk materiale vise at så slett ikke var tilfelle. De aller fleste arbeidsløse var enten født i byen eller flyttet inn tjue år før arbeidsløsheten rammet for fullt.

Gunnar Pedersens studie av krigsårene i byen vektlegger naturlig nok den rollen både byen og de to nordligste fylkene kom til å spille etter det tyske angrepet på Sovjetunionen i 1941.

Noen av de fremste motstandsgruppene ble organisert i disse områdene, og i Tromsø by samlet de seg om å sende informasjoner til England. Andre grupper organiserte mer aktiv motstand; til de mørke følger av det hører henrettelsen av mannskapet på skuta «Bratt-holm» og av medlemmene av en etter-

retningsgruppe på Arnøya.

Derimot unnslapp medlemmene av to andre grupper en slik skjebne, kanskje på grunn av at det tyske sikkerhetspolitiet i Tromsø var mektig irritert over at en provokator fra et annet distrikt hadde forsøkt å infiltrere.

Pedersen har levert et grundig arbeid, hans skrift er fri for både patriotisme og indignasjon, selv når virkeligheten må ha vært både ydmykende og meningsløs. Det er underlig å lese Pedersens klare, nøyaktige og lidenskapløse krigsportrett med Ulateigs pompøse anklager om hjemmefrontens selvtekt i bakhodet.

Det halsbrekkende prosjektet å beskrive tida etter krigen har Halvor Tjelmeland tatt på seg. Han skriver mer verbalt og anskuelig enn historikere flest, og krydrer beskrivelsen med dramatiske og fargerike episoder.

Men han makter også til dels å trekke opp store linjer og framheve enkelte utviklingstrekk. For Tjelmeland er 1960-tallet tiåret da det nye Tromsø blir til.

På 1960-tallet ble det nye Tromsø til

Generalplaner og regionplaner, de-

Generalplaner og regionalplaner, desentralisering og samvirke er noen av de stikkord som førte den nye storkommunen ut av et slags kulturelt og økonomisk dødvann. Snart økslet byen seg til å bli en slags hovedstad for Nord-Norge. Kommunesammenslåingen, åpnningen av Tromsøbrua i 1960, og ferdigstillelsen av flyplassen i 1964 bidro til å gi by-

«Det jazzes og rockes, Tromsø-stjerner synger fra sidene, man spiller fotball og teater, og nå har byen også fått et historieverk som få andre byer kan hamle opp med.»

en et hestehodes forsprang på hovedstadskonkurrenter som Bodø og Narvik.

Ingenting betydede selvfølgelig mer for Tromsøs plass i nasjonal og regional sammenheng enn at byen fra 1972 huset et universitet. Fra begynnelsen til i dag er det nesten investert 2 milliarder i nybygg på universitetet, og smitteeffekten av en voksende og mer sammensatt studentmasse var selvfølgelig betydelig, både økonomisk og kulturelt. Ikke minst i en tid da næringslivet ellers i kommunen stampet i motvind.

Selvfolgelig skriver Tjelmeland om bankvesen og kjøpmannsskand, om fiskerikrise og velferd, om lysløyper og badestrender, uteliv og ungdomskultur. Ja, det jazzes og rockes. Tromsø-stjerner som Kirsti Sparboe, Pussycats, Jørn Hoel og Steinar Albrigtsen synger fra sidene, man spiller fotball og teater, og nå har også byen fått et historieverk som få andre byer kan hamle opp med!

BOK

Paal Christensen, Gunnar Pedersen: «Is-
havsfolk, arbeidsfolk og fintfolk». Tromsø
gjennom 10 000 år – 1900–45. 584 s.
Halvard Tjelmeland: «Fra byfolk og bona
til tromsøværing». Tromsø gjennom
10 000 år – 1945–1996. 624 s.
Tromsø kommune
Kr 400 pr bind ved kjøp av alle fire,
enkeltvis kr 450

**V
e
r.**

Deb
sjef
styr
om
fil -
Ette
get
er v

Me
pu
te
se
te
Ri
le
Ne
hu
Ra
he
de
an
de
o
N
h
ny
le
ha
lo
fo
de
h
da
K
B
le

gende
200 k
turhu
mell
sum
● For
forve
● Tea
forhol
og de
sted i
parat
■ ■ S
rango
oppst
er et g
et har
lander
hengi
varier
ner, o
den o
Det
tikke
■ ■ Vi
bud s
vi en
sin eg
de på
ler pr
doms
rig or
sine r
midle
sjons
■ ■ S
dram
organ
per v
omta
kan f
mer
av b

SI
re

Oppi-
vant
matk
Det
proct
skjes
ble v